

1. Az Ószövetség irodalmában és teológiájában meglehetősen központi szerepet tölt be a jövevénységről alkotott kép. Mi az eredete és katalizátora a jövevénységről való reflektált gondolkodásnak az izráeli tudatban? Milyen társadalmi realitás állhat a jövevényekkel foglalkozó ószövetségi szövegek mögött? Milyen bánásmódban részesültek a jövevények az ókori izráeli társadalomban? Milyen intézmények – törvények és szokások – irányították a jövevényekkel való bánásmódot az ókori izráeli társadalomban? A téma kapcsán elsőként megfogalmazódó kérdések tulajdonképpen olyan kérdések, amelyek a társadalomtudományok érdeklődési körébe sorolhatók, illetve megválaszolásukhoz társadalomtudományi módszerekre és modellekre van szükség.

2. Noha a nemzetközi bibliakutatás színterén a társadalomtudományi megközelítés már széles körben elterjedt, a módszer hazai recepciója még évtizedek után is meglehetősen szórványos. Jelen kutatás az Ószövetség társadalomtudományi módszerének nemzetközi eredményeit kívánja hasznosítani, valamint hazai kontextusban népszerűsíteni. Ilyen értelemben a dolgozat az ókori izráeli társadalom azon intézményeit (szokások és törvények) kívánja feltárni, illetve ezen intézmények egymáshoz való viszonyát megérteni, amelyek a *jövevénység* jelenségéhez kapcsolódtak.

3. Az intézménytörténeti érdeklődés ellenére a dolgozat módszerét tekintve mégis kettős természetű. Alapvetően a forráskritikai szempontokkal is felvértezett társadalom- és intézménytörténeti leíró biblikus megközelítést alkalmazza, azonban a téma tárgyalásának bizonyos pontjain az elméletalkotó szociológiai, valamint az összehasonlító vallástörténeti és antropológiai megközelítés által felszínre hozott eredményeket is segítségül hívja.

4. A jövevénység témája a nemzetközi szakirodalomban kiterjedt kutatási területnek mondható, mégis több tekintetben hiányterületek is mutatkoznak a kutatásban: a) A jövevénység héber terminológiája kapcsán a szemantikai kutatások túlnyomó többségben csupán a késői, szilárd főnévi formával (גֵר) foglalkoznak, így a főnévi forma igei gyökének (גִּיר) előfordulásai mentén számításba vehető szövegek vizsgálata gyakorta figyelmen kívül marad a jövevénység témája szempontjából; b) A szemantikai kutatási trendekkel nagyban összefügg az a kutatástörténeti sajátosság is, hogy az ószövetségi jövevény-kutatás döntően csupán a törvényi szövegekkel foglalkozik, hiszen a jövevénység főnévi terminusát a törvényi szövegek használják. Ennek következtében a narratív szövegek által előszeretettel használt igei forma vizsgálata, valamint a narratív szövegekben megfigyelhető jövevénység-koncepciók kutatása perifériára szorul; c) A fenti két hiányterületből következően a társadalomtörténeti korszakokból a jövevények helyzetét illetően a királyság korszaka, valamint a fogság utáni vallási-kultikus közösség korszaka széles körben kiértékelésre került, azonban a legkorábbi, letelepedést megelőző és követő, törvénykezés előtti korszak e téma szemszögéből történő vizsgálata roppant hiányosnak mondható. Jelen disszertáció kísérletet tesz e hiányterületeken eredményeket elérni.

5. A bibliai jövevénység témájának magyar recepciója roppant szórványos, viszonyítási pontnak csupán lexikon-szócikkek, valamint korlátozott számban szaktanulmányok állnak a magyarul olvasók rendelkezésére. A témakör egyik határterületén – az ószövetségi menekültvárosok intézménye – ugyan rendelkezésre áll egy kiváló monográfia (Tokics 2012), azonban kifejezetten a jövevénység témájában magyar nyelven monográfia még nem született. Éppen ezért a jelen disszertáció magyar vonatkozásban monografikus kísérletként is tekinthető.

6. A disszertáció központi tézise, hogy az ószövetségi narratívákban a jövevénység kapcsán a dinamikus, az ókori izráeli mindennapi gyakorlatot reprezentáló kép mutatkozik meg, ilyenformán a törvények statikusabb jövevénység-koncepciója, valamint egy meglehetősen törvény-centrikus nemzetközi ószövetségi jövevény-kutatás mellett vizsgálatuk további értékes adalékokkal szolgálhat.

7. A fentiek függvényében a disszertációban bemutatásra kerül, hogy a jövevényekkel való ókori izráeli bánásmód törvényi szövegekben található statikus, ideális viszonyokat rögzítő képével szemben a narratív szövegekben megőrzött mindennapi gyakorlat konfliktus-viszonyban állt, illetve, hogy a törvények magas etikai elvárásai dacára a mindennapokban egy ősi, informális szokáson, a patronátuson alapuló, bizonytalan végkimenetelű bánásmód valósult meg.

8. Általában véve minden ókortudós egyetért abban, hogy a patronátus az ókori közel-keleti társadalmak egyik alapvető intézménye, ennek ellenére a patronátus intézményének a helyi-jövevény kapcsolatra történő alkalmazása eddig igen szórványosan történt csak meg a nemzetközi biblikus kutatásban. Ennek függvényében a jelen disszertáció a helyi közösség és az adott közösségen kívülről érkező jövevények közötti kapcsolatot az Ószövetségben tulajdonképpen az ókori Közel-Keleten széles körben elterjedt patrónus-kliens viszonyrendszerek egyik válfajaként értelmezi.

9. A disszertáció kifejezett figyelmet fordít az Ószövetség pátriárka-elbeszéléseinek elemzésére. Ezen hagyományok alapján két, alapvetően eltérő típusú jövevénység-stratégiát, illetve bánásmódot ismerhetünk fel, amelyekhez még egy harmadik is kapcsolódik. 1) Az egyik egy olyan szoros, alárendelő, patrónus-kliens típusú viszonyrendszer, amelyben a jövevény az identitás fokozatos feladása mentén idővel teljesen beolvad a helyi közösségbe. A helyiek szempontjából – mint azt a szövegek is mutatják – ez tekinthető a preferált viszonyrendszernek. 2) A másik pedig egy olyan lazább, mellérendelő, relatív autonómiára törekvő viszonyrendszer (azaz: szomszédság), amely mentén a jövevény identitása és életmódja mindaddig fenntartható marad, amíg az adott térségben békeidőről, illetve a kiegyensúlyozott természeti körülmények folytán virágzásról beszélhetünk. A jövevény szempontjából ez tekinthető a preferált viszonyrendszernek. 3) A 2Móz 1 emblematis leírása alapján feltételezhető, hogy amennyiben egy szorosabb helyi-jövevény viszony nem válik patrónus-kliens viszonyná, avagy a későbbi generációkban egy korábban meglévő patrónus-kliens viszony nem kerül megújításra, úgy a helyi-jövevény viszony kiegyenlítettlen hatalmi viszonyai a patrónus-kliens kapcsolat védelme nélkül elnyomássá és kizsákmányolássá válik.

10. A disszertáció legfőbb tézise, hogy az ószövetségi szövegekben (patriárka-elbeszélések) megőrzött, illetve a disszertáció keretében vizsgált, rekonstruált, jövevénységhez kapcsolódó ősi szokások és intézmények nem csupán irodalmi konstrukciók és toposzok, hanem valós történeti, társadalmi realitások társadalomtudományi értelemben hiteles reflexiói és megőrzői. Amennyiben érvelésünk helyes, úgy a pátriárkák leírásai az Ószövetségben, noha történetiségük a fakticitás szintjén nem igazolható, mégis átfogóbb értelemben hozzájárulhatnak az ókori Közel-Kelet kulturális konvencióinak – jelen esetben a jövevénység-stratégiák, illetve a patrónus-kliens típusú viszonyrendszer – történeti rekonstrukció-jához.

+1. Amennyiben elfogadjuk azt a kiindulópontot, hogy a pátriárka-elbeszélések ősi leírásainak ismétlődő elemeiben a helyi-jövevény viszonyulások konvencionális mechanizmusaihoz jutunk – ókori közel-keleti, már a bronzkortól fennálló, mindennapi vidéki kontextusban –, úgy azt is feltételezhetjük, hogy ezek a szokások, időben huzamosan konzerválódó viszonyulások általánosan jelen voltak a térség későbbi, vaskori viszonyai között is, és még akkor is alapvetően meghatározták az ókori izráeli mindennapokat, amikor a jövevények védelme már törvényi formában, hivatalos úton is megtörtént. A disszertáció ilyenformán egy olyan potenciált is magában rejt, amire e disszertáció keretében még nem kerülhetett sor, ti. annak bizonyítását, hogy a vaskortól kezdve, az írott törvényi szabályozás megjelenése és kiterjedése ellenére a mindennapokban alapvetően mégis az ősi, íratlan, megrögzötteen konvencionális jövevénység-stratégiák szabályozták a jövevényekkel szembeni bánásmódot.